

Semmelweis Egyetem Testnevelési és Sporttudományi
Kar (TF) – PTE, TTK, Testnevelés- és Sporttudományi
Intézet – SZTE, JGYPK, Testnevelési és
Sporttudományi Intézet

Az iskolai testnevelés kötődés- vizsgálata 11–18 éves tanulók körében

„A sport az nemcsak testnevelés, hanem a léleknek is
a legerőteljesebb és legnemesebb nevelő eszköze.”
(Szent-Györgyi, 1930)

A tantárgyi kötődések az affektivitás jelzői. A kötődések tanulmányozása rámutat, hogy a tanulók melyik tantárgyakat kedvelik és milyen mértékben, illetve mely tantárgyakat szeretik jobban vagy kevésbé. Ebből következtetések vonhatók le a különböző tantárgyak motivációs bázisára vonatkozóan. A kötődések lényegében attitűdök, amelyek a tantárgyak iránti többé-kevésbé tudatos, de mindenképpen érzelmileg áthatott és árnyalt felismeréseket, érzéseket foglalják össze. A tantárgyi kötődések tehát olyan attitűdök, amelyek kialakulását, fejlődését a tanítás tág értelemben vett tartalma és a tanítást végző pedagógus személye befolyásolják, és amelyekből kedvező iskolai és családi hatásokra érdeklődések, sőt jövőt alakító aspirációk alakulnak (Báthory, 1989).

A tantárgyi kötődések és a tényleges tanulási szándék között azonban nem minden esetben direkt a kapcsolat. Empirikus adatok hívják fel a figyelmet arra, hogy a szándékolt erőfeszítés valamivel magasabb előfordulási gyakoriságú, mint a tényleges. Elsősorban a motiváció áll szoros kapcsolatban az akarással, mely lényeges előfeltétele a metakognitív késztetés fenntartásának és átvitelének (Réthy, 2002).

Bevezetés

Az általános iskolai, de még a középiskolai tanulók körében is, a kedveltség mértéke szerint, a testnevelés kiemelkedik az elméleti tantárgyak közül. Mindez azt közvetíti, hogy a testnevelés azon tárgyak közé tartozik, amelyek az iskolai tanítás és tanulás fontos motivációs bázisai. A tantárgy iránti pozitív kötődések a tantárgyi jelleggel hozhatók kapcsolatba. E kötődések azonban életkor szerinti és nembeli eltéréseket mutatnak. Egyrészt a testnevelés iránti pozitív érzelmi telítettség az életkor előre haladtával némiképpen csökken, másrészt a fiúk kedveltségi listáján előkelőbb helyen szerepel a testnevelés, mint a lányokén (Báthory, 2000).

Az iskolai testnevelés affektív jellemzőinek, a tantárgy iránti kötődéseknek a vizsgálata nem új keletű. Biróné Nagy Edit (1994) tárcaszintű kutatásának beszámolójában írja, hogy a testnevelés mint egyik kedvenc tantárgy felmérésekkel igazolt jelenség, következésképpen ténykérdés. Az attitűdöket tápláló érzelmek, melyek a testnevelés iránt nyil-

vánulnak meg, a vizsgált populáció közel felénél – 49,5 százalékánál – összességében pozitívak. Ez azonban átlagolt eredmény, ugyanis az egyes életkori csoportok ezen az átlagképen belül igen nagymértékben eltérnek egymástól. Ennek alátámasztására szolgál, hogy a 11–12 éves korcsoportban az arány 78, míg a 14–15 éveseknél 25 százalékos (Biróné, 1994).

Egy huszadik század végén készült vizsgálat (Gombocz, 1999) rámutat, hogy a testnevelő tanárok véleménye szerint a diákság körében csökken a testnevelés népszerűsége. Ez a tendencia különösen a középiskolákban, de az általános iskolákban is érvényesül. Sok iskolában ma is kedvelt a testnevelés és gazdája, a testnevelő, de a korábbi, majdnem feltétel nélküli népszerűség ideje lejárt. Megdöbbentő, de statisztikai tény, hogy a vizsgálatban részt vett 305 testnevelő egynegyede úgy látja, hogy iskolájában a diákok körében közömbös vagy alig elismert, presztízs nélküli terület a testnevelés és a diáksport.

Tanulmányunk egy átfogó, a 11–18 éves korosztály körében végzett, az iskolai testnevelés affektív jellemzőire irányuló vizsgálat (Hamar és Karsai, 2008) egy részterületére fókuszál. Célunk annak kiderítése, hogy a 11–18 éves fiúknak és lányoknak milyen az attitűdje (hozzáállása, beállítódása) az iskolai testnevelés és a sport iránt. Kérdésfeltevésként fogalmazódik még meg, hogy az iskolai testnevelés iránti pozitív vagy negatív attitűdök megnyilvánulnak-e a nemek vagy az életkor függvényében.

Anyag és módszer

Vizsgált személyek

Vizsgálatunkban véletlenszerűen kiválasztott populáció – 11–18 éves fiú- és lánytanulók – adatait vettük fel. A vizsgálati populáció 2840 tanulóból állt, ebből 1367 fiú és 1473 lány, így a fiúk és a lányok csoportja majdnem azonos létszámot fed. A tanulók nembeli és életkorbeli eloszlását az 1. táblázatban összegeztük.

1. táblázat. A vizsgált személyek nembeli és életkorbeli eloszlása

Nem/Életkor	11–12 év	13–14 év	15–16 év	17–18 év	Összesen
Fiúk	244	359	517	247	1367
Lányok	304	387	519	263	1473
Összesen	548	746	1036	510	2840

Az adatfelvétel öt budapesti és 21 vidéki iskolában zajlott. A vizsgálatban részt vett vidéki iskolák a következő településekről kerültek ki: Balatonboglár (Somogy megye); Berettyóújfalu (Hajdú-Bihar megye); Békéscsaba (Békés megye); Gamás (Somogy megye); Győr (Győr-Moson-Sopron megye); Gyula (Békés megye); Hajdúhadház (Hajdú-Bihar megye); Jászberény (Jász-Nagykun-Szolnok megye); Kistarcsa (Pest megye); Látrány (Somogy megye); Szentendre (Pest megye); Szombathely (Vas megye); Tokodaltáró (Komárom-Esztergom megye). Az oktatási intézmények között egyaránt található általános iskola, általános iskola és gimnázium, katolikus általános iskola és gimnázium, általános és zeneiskola, általános iskola és szakközépiskola, gimnázium, szakközépiskola, szakközépiskola és gimnázium, szakképző intézet, szakképző iskola és kollégium.

A vizsgálat módszere

A keresztmetszeti vizsgálat módszere kérdőíves felmérés volt. A tanulók iskolai testnevelés és sport iránti érzelmi reakcióit egy előre összeállított, névtelen válaszadást lehetővé tevő kérdéslista segítségével mértük fel. A kérdőív a testnevelés órához történő érzelmi kötődést, vonzódást vagy elutasítást volt hivatott mérni. A kijelentések pozitív,

illetve negatív tartalmát a tanulók a válaszadás során igennel és nemmel véleményezheték. Az adatfelvételre, a kérdőívek kitöltésére a 2006/2007. tanévben került sor. Ehhez minden esetben az iskolaigazgatók hozzájárulását és a testnevelő tanárok közreműködését kértük.

Adatfeldolgozás

A kérdőív 48 kérdéséből 10 faktort (F) képeztünk. Az egyes faktorokhoz különböző (sor)számú kérdések tartoztak. A tanulmányunk szempontjából releváns faktor és a hozzá kapcsolódó kérdések a következők voltak (lásd melléklet):

F5: pozitív attitűd a testnevelés és a sport iránt. Az F5 faktor kilenc kérdése az 1., 5., 14., 18., 29., 31., 32., 37. és 38.

A faktor az iskolai testnevelés iránti pozitív érzelmi háttérrel mérte fel. A faktor numerikus értékét a pozitív válaszok arányának százalékában kifejezve adtuk meg.

Az adatfeldolgozás során, az alapstatisztikai számításokat követően, többszemponos varianciaanalízist (2 * 4 ANOVA) és Bonferroni Post Hoc tesztet használtunk a nemek és az életkori csoportok közötti eltérések vizsgálatára.

Eredmények

A testnevelés és a sport iránti pozitív attitűd a megkérdezettek esetében mindkét nemnél a legalacsonyabb korosztályban (11–12 éves) éri el a maximum értékét (67, illetve 63 százalék). Ezt követően mindkét nemnél fokozatos csökkenés tapasztalható, s a 15–16 éves korosztálynál kerül a minimum értékre (54, illetve 43 százalék). A legidősebb vizsgált korosztály (17–18 éves) esetében mind a fiúknál, mind a lányoknál az elért minimum értéket követően enyhe emelkedés következik be (1, illetve 3 százalék). A lányoknál a maximum és minimum értékek közötti különbség 20 százalék, a fiúknál ez az érték 13 százalék (2. táblázat).

2. táblázat. A pozitív attitűd a testnevelés és a sport iránt faktor átlagai (%) nemenkénti és korcsoportonkénti bontásban

		Korcsoportok			
		11–12 éves	13–14 éves	15–16 éves	17–18 éves
Pozitív attitűd a testnevelés és a sport iránt	Fiúk	67%	59%	54%	55%
	Lányok	63%	53%	43%	46%

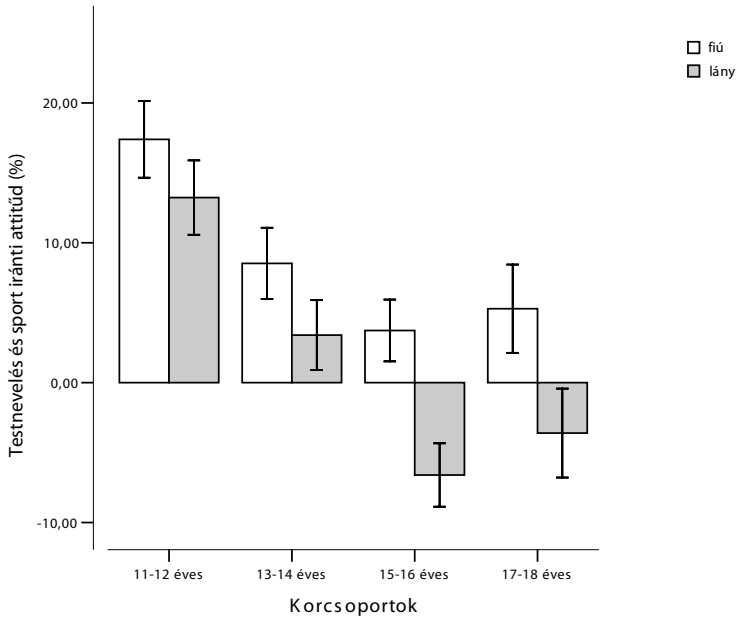
A többszemponos varianciaanalízis (2 * 4 ANOVA) alapján, mind a nem (F=53,41; p<0,001), mind a korcsoport változók szerint, szignifikáns fő hatást (F=57,49; p<0,001) állapítottunk meg. Emellett szignifikáns interakciót találtunk a nem * korcsoport változók kapcsolatában (F=2,63; p<0,05) is. A Bonferroni Post Hoc teszt eredménye alapján, a vizsgált paraméter tekintetében – a 15–16 és a 17–18 korosztályok közötti különbség kivételével – szignifikáns eltéréseket (p<0,001) kaptunk a korcsoportok között (3. táblázat).

3. táblázat. A „pozitív attitűd a testnevelés és a sport iránt” faktorértékek korcsoportok közötti különbségei (p)

	13–14 éves	15–16 éves	17–18 éves
11–12 éves	0,001	0,001	0,001
13–14 éves		0,001	0,001
15–16 éves			0,656

Amennyiben a testneveléshez és a sporthoz történő pozitív hozzáállás faktorértéke meghaladja az 50 százalékot (lásd 1. ábra), azt támogató, ha az érték nem éri el az említett szintet, azt elutasító magatartásnak tekinthetjük. Az 1. ábrán a 0,00 érték (vonal) jelzi

az 50 százalékos szintet. Vizsgálatunkban a 15–16 és 17–18 éves lány csoportok esetében találtunk elutasítónak minősíthető attitűdöt.

1. ábra. A „pozitív attitűd a testnevelés és a sport iránt” faktor átlagai (%) nemenként csoportosítva, korcsoportonkénti bontásban. Az ábrán a 0,00 érték (vonal) jelzi azt az 50 százalékos szintet, amely a pozitív hozzáállás faktorértéke (MT: 95%)

Összefoglalás, konklúziók

Tanulmányunk alapkérdésére azt a választ adhatjuk, hogy a vizsgált 11–18 éves fiúknak és lányoknak túlnyomórészt pozitív az attitűdjük (hozzáállásuk, beállítódásuk) az iskolai testnevelés és a sport iránt. Ez az eredmény nem meglepő, ugyanis a testnevelés kedveltsége, mint az egyik kedvenc tantárgy, országos érvényű felmérésekkel igazolt jelenség, tulajdonképpen ténykérdés (Báthory, 2000). A tantárgy tartalmának vizsgálata azonban már nem vág ezzel egyértelműen egybe, mivel sokan úgynevezett könnyű tárgyként kezelik. Kérdés persze, hogy a testnevelés valóban könnyű tantárgy-e, avagy más tényezők közrejátszása – netán az érdeklődést kielégítő erőfeszítésekkel együtt járó izgalmi állapot – miatt érződik könnyűnek. Ennek megválaszolása meghaladná e tanulmány kereteit, de mint probléma, állandóan napirenden van.

Második kérdésfelvetésünkre – az iskolai testnevelés iránti pozitív vagy negatív attitűdök megnyilvánulnak-e a nemek vagy az életkor függvényében – a válaszuk igenlő. Vizsgálati eredményeink által megerősítést nyert, hogy egyrészt a fiúk minden életkorban elfogadóbb hozzáállást, beállítódást mutatnak a testneveléssel szemben, mint a lányok, másrészt a testnevelés iránti pozitív érzelmi telítettség az életkor előre haladtával – nemtől függetlenül – 15–16 éves életkorig jelentősen csökken, majd kissé emelkedik. A serdülőkorú fiatalok csökkenő átlagértékei nem okoznak meglepetést, mivel ez a pedagógiai tevékenység majd minden szegmensében evidenciának számít. Az viszont már aligha írható ennek a számlájára, hogy a 17–18 éves lányok csoportjában a faktorérték a negatív tartományban marad. A csökkenés mértéke is mutat nembeli és életkorbeli jelleg-

zetességeket, ugyanis a fiúknál a maximum és minimum értékek közötti különbség 13 százalék, míg a lányoknál ez az érték 20 százalék. Sajnálatos, de vizsgálatunk igazolta azt a tapasztalati tény, hogy a 15–18 éves lányoknak negatív az attitűdjük a testnevelés és a sport iránt. Ez komoly üzenet a testnevelői szakma számára.

Üzenet, mivel a tantárgyi kötődéseket két tényező befolyásolja: egyrészt a pedagógusok egyéni jellemzői, másrészt a tantárgyak jellege. A tantárgyi kötődéseket befolyásoló első, s vélhetően legfontosabb tényező a tantárgyat tanító tanár személyisége, habitusa. Léteznek sztereotípiák: a szigorú matematikatanár, a megértő irodalomtanár, a művészlelkű rajztanár, a „jófej” testnevelő tanár stb. Tény, hogy a testnevelő tanár az iskolában jelentős attitűdformáló szerepet játszik, a testnevelés oktatása, a tantárgy iránt megnyilvánuló attitűdök pedig a nevelési, oktatási folyamat teljes egészében növelhetik a pedagógiai hatékonyságot. Ugyanakkor az sem feledhető, hogy a tanári sztereotípiák s az ehhez kapcsolódó kijelentések mennyi előítéletet és hamis tudati elemet tartalmaznak.

A másik tényező, a tantárgyi jelleg, jelentheti a tantárgy érdekességét, felismert fontosságát, annak jelentőségét a tanuló jövője tervei szempontjából, de magába foglalhatja a gyakran alkalmazott tanítási módszerek iránti viszonyt és a tárgy tanulásával kapcsolatos jellemzőket (könyvűség-nehézség, érdekesség-érdektelenség stb.). Ebből is ered, hogy az úgynevezett „örömtantárgyak” iránti kötődések alapvetően különböznek az elméleti tárgyak iránti kötődésektől (Báthory, 1989). Igaz ez a testnevelés tantárgyra is, ahol a testmozgás révén a tanulók érzelmekben színes „világot” élnek meg. Az iskolában kevés, a sportoláshoz, a testedzéshez hasonlóan érzelmekben gazdag tevékenység található.

Fontos kérdések ezek, már csak azért is, mert hosszú, küzdelmes évtizedek után eldőlni látszik, hogy a közoktatásban bevezetésre kerül a központilag kinyilatkoztatott mindennapos testnevelés, vagyis a heti öt, tantervileg szavatolt testnevelési óra. Ez azonban önmagában kevés a felemelkedéshez. A megnövekedett számú tanítási órákat valós tartalommal és pedagógiai hozzáadott értékkel kell megtölteni. Ennek záloga a szakmailag és pedagógiailag egyaránt felkészült, a hivatását és tanítványait szerető, a nevelési folyamat hatótényezőit személyiségében integráló testnevelő tanár.

Irodalom

Báthory Zoltán (1989): Tantárgyi kötődések vizsgálata négy tanulói korosztály körében. *Pedagógiai Szemle*, 12. 1162–1172.

Báthory Zoltán (2000): *Tanulók, iskolák – különbségek. Egy differenciális tanításmélelet vázlatja*. OKKER Kiadó, Budapest.

Biróné Nagy Edit (1994): *A szelektív motoros stimulusok hatása a tanulók mozgásos aktivitására, az életstílus befolyásolására*. Kutatási zárójelentés. Kézirat. Magyar Testnevelési Egyetem, Budapest.

Gombocz János (1999): Az iskolai testnevelés problémái az ezredfordulón. *Kalokagathia*, 1–2. sz. 15–39.

Hamar Pál és Karsai István (2008): Az iskolai testnevelés affektív jellemzői 11–18 éves fiúk és lányok körében. *Magyar Pedagógia*, 2. sz. 135–147.

Réthy Endréné (2002): A kognitív és motivációs önszabályozást kialakító oktatás. *Iskolakultúra*, 12. 2. sz. 3–12.

Szent-Györgyi Albert (1930): *Az iskolai ifjúság testnevelése*. Előadás. Országos Testnevelési Kongresszus, Szeged.

Melléklet

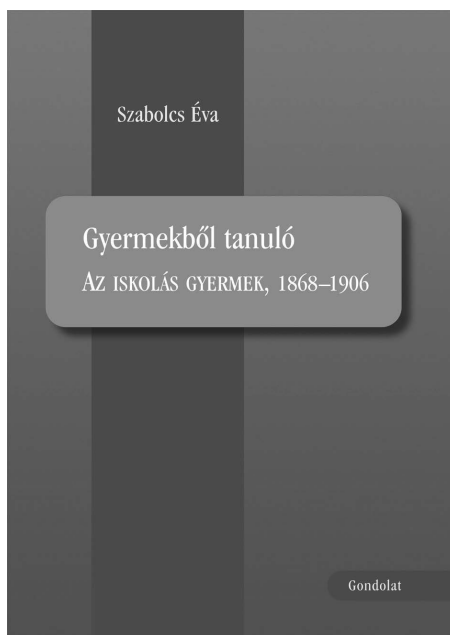
A tanulók érzelmi reakcióinak listája a testnevelésórán

Nem: fiú – lány

Életkor:

Az iskolai testnevelés:

1. Én egyáltalán nem vagyok ellene, nagyon szeretek mozogni.	igen	nem
5. Lehetne többször is egy héten testnevelésóra.	igen	nem
14. Testnevelésóra után sokkal jobban érzem magam.	igen	nem
18. Elégedetlen vagyok, ha nem gyakorolhatok.	igen	nem
29. A testnevelés sokkal többet érne, ha minden nap lenne.	igen	nem
31. Kevés idő jut gyakorlásra a testnevelésórán.	igen	nem
32. Szerintem, akkor kezd el valaki iskolán kívül is sportolni, ha jó az iskolában a testnevelésóra.	igen	nem
37. A testnevelésben a gyakorlások néha nagyon nehezek, de én szeretem őket.	igen	nem
38. Én nagyon örülök a testnevelésórának.	igen	nem

A Gondolat Kiadó könyveiből